

УДК 364.4(378)

Опубліковано 28 січня 2021 року

ГЛОБАЛЬНІ СТАНДАРТИ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЯК ІДЕАЛІСТИЧНЕ БАЧЕННЯ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

СЕМИГІНА Тетяна Валеріївна

докторка політичних наук, професорка,
професорка кафедри соціальної роботи і практичної психології
Академія праці, соціальних відносин та туризму

УКРАЇНА

Анотація: Розглянуто історію створення глобальних стандартів підготовки соціальних працівників та їх зміст у контексті розвитку міжнародної соціальної роботи. Проведено аналіз «Глобальних стандартів освіти та підготовки фахівців із соціальної роботи» (2004 р.) та «Глобальних стандартів освіти та підготовки в галузі соціальної роботи» (2020 р.), двох документів, схвалених глобальними професійними асоціаціями соціальних працівників – Міжнародною федерацією соціальних працівників та Міжнародною асоціацією шкіл соціальної роботи. Визначено цілі та структуру документів, окреслено ключові вимоги до місії освітніх програм, змісту навчальних планів, залучення користувачів соціальних послуг до освітніх програм. Охарактеризовано теоретичні підвалини глобальних стандартів підготовки соціальних працівників та обмеження застосування глобальних підходів.

ВСТУП.

Глобалізація як процес швидкого поширення людей та капіталів, взаємопроникнення ідей зумовила виникнення такого явища як «міжнародна соціальна робота». Йдеться про дії професії соціальна робота на міжнародному рівні, яка підтримується та просувається інституціоналізованими глобальними фаховими спільнотами.

З-поміж першопрохідців-дослідників міжнародної соціальної роботи можна відзначити К. Кендал (1978), Д. Мідглі (1981), Л. Хілі (2001), М. «Тері» Хокенстад (1997). До відомих науковців цієї сфери також можна віднести: Г. Ага Аскеленд (2008), Н. Ахмаді (2003), Л. Домінеллі (2010), М. Грей (2005), Д. Кокс та М. Павар (2012), К. Лайонс (2006), М. Пейна (2008), Т. Тріподі та М. Потоцкі-Тріподі (2006), Р. Хагмана (2010) тощо.

Міжнародна соціальна робота живиться двома ключовими ідеями: 1) транснаціональності [8] (визнання можливості перенесення знань і практик розв'язання соціальних проблем крізь і понад кордони національних держав); 2) стандартизації (врахування глобальної тенденції визначення фіксованого набору мінімальних вимог, які повинні сприяти піднесенню якості та ефективності певної діяльності; орієнтація на ідеї випереджальної стандартизації, яка визначає рекомендовані вимоги на майбутнє, те, чого повинні прагнути соціальні працівники та викладачі соціальної роботи).

Ця розвідка має на меті розглянути історію створення глобальних стандартів підготовки соціальних працівників та їх зміст у контексті розвитку міжнародної соціальної роботи. Вона побудована на аналізі документів, схвалених глобальними професійними асоціаціями соціальних працівників.

ОСНОВНА ЧАСТИНА.

Розробка перших глобальних стандартів освіти та підготовки соціальних працівників розпочалась після затвердження Глобального визначення соціальної роботи у 2001 р. Тоді дві провідні міжнародні організації соціальної роботи, Міжнародна асоціація шкіл соціальної роботи (МАШСР) та Міжнародна федерація соціальних працівників (МФСР), замислились над впровадженням єдиних підходів до підготовки фахівців, її стандартизації у різних культурних, релігійних та етнічних контекстах. Такі стандарти були вперше представлені на міжнародній конференції із соціальної роботи, що відбулася в Монпельє у 2002 р. Тривала бурхлива дискусія щодо формату цього документу, чи повинен він формулюватись як «рекомендації», «кваліфікаційні вимоги» або що. Зрештою перемогла думка, що документ повинен містити у назві слово «стандарти», бо це може мати більший вплив на національні уряди та національні організації.

Міжнародні стандарти щодо освіти в соціальній сфері були вперше затверджені глобальними професійними організаціями в Аделаїді в 2004 р. як **«Глобальні стандарти освіти та підготовки фахівців із соціальної роботи» (Global Standards for the Education and Training of Social Work Professionals)** [4]. У документі детально описали дев'ять наборів стандартів стосовно: 1) основної мети школи або твердження

про місію; 2) цілей та результатів програми; 3) навчального плану, включаючи практику; 4) базових навчальних дисциплін; 5) співробітників; 6) студентів соціальної роботи; 7) структури, адміністрування, управління та ресурсів; 8) культурного різноманіття; 9) цінностей та етики соціальної роботи. Як вихідний пункт подавалося чинне на той момент міжнародне визначення професії соціальної роботи, а також узагальнено основні цілі та функції соціальної роботи

Стандарти слугували керівництвом, настановами для програм підготовки, насамперед міжнародних, соціальних працівників у країнах Західної Європи і США. Для закладів освіти у країнах Східної Європи, Африки, Азії і Китаю вони слугують певним орієнтиром щодо «ключових знань, процесу, цінностей і вмінь соціальних працівників» [2]. Водночас документ зазнавав критики через ігнорування багатьох міжнародних контекстів, насамперед у країнах, що розвиваються, та місцевих знань.

Упродовж 2018-2020 років тривала робота над оновленням глобальних стандартів освіти. У 2020 р. було схвалено новий документ **«Глобальні стандарти освіти та підготовки в галузі соціальної роботи» (Global Standards for Social Work Education And Training)** [3].

Основними цілями оновлених глобальних стандартів, за твердженням його розробників, визначено: 1) забезпечення узгодженості у наданні освіти з соціальної роботи, з визнанням та поцінуванням водночас різноманітності, справедливості та інклюзивності; 2) забезпечення відповідності освіти із соціальної роботи цінностям та політиці професії, сформульованим МФСП та МАШСР; 3) підтримка та захист працівників, студентів та користувачів послуг, які беруть участь у навчальному процесі; 4) забезпечення того, щоб наступне покоління соціальних працівників мало доступ до якісного навчання, можливостей, які також включають знання про соціальну роботу, що випливають з досліджень, досвіду, політики та практики; 5) виховання духу співпраці та передання знань між різними школами соціальної роботи, а також між освітою, практикою та дослідженнями соціальної роботи; 6) підтримання шкіл соціальної роботи у тому, щоб вони стали успішними, добре забезпеченими ресурсами, інклюзивними середовищами викладання та навчання [3].

За пропозицією робочої групи стандарти поділено на дві частини – обов'язкові та бажані компоненти трьох загальних сфер: школа (навчальні та управлінські питання), люди (викладачі, співробітники,

студенти, клієнти соціальної роботи) та професія, фах (фахові принципи та цінності) (рис. 1).

Рис 1. Ключові сфери глобальних стандартів щодо освіти в соціальній роботі (2020 р.)

Стандарти щодо компонента «Школа» (така назва зумовлена тим, що в англomовному світі кафедри соціальної роботи називають schools, школами, адже навчання соціальній роботі передбачає передовсім набуття практичних компетентностей) визнають, що освіта в галузі соціальної роботи історично забезпечувалася широким і різноманітним колом державних, приватних та неприбуткових організацій, включаючи університети, коледжі, заклади освіти третього рівня, заклади вищої освіти, заклади післядипломної освіти. Водночас у документі сформульовано: «Попри різноманітність форм освіти, організаційних та фінансових структур, очікується, що школи та програми соціальної роботи будуть офіційно визнані відповідними органами управління освітою та/або регуляторними органами в кожній країні. Освіта у галузі соціальної роботи – це складна та вимоглива діяльність, яка потребує доступу до належних ресурсів, наявності викладачів, прозорих стратегій та сучасних навчальних курсів» [3].

Глобальні стандарти наполягають на тому, щоб всі програми соціальної мали твердження про ціль або місію, яке: а) є виразно сформульованим, доступним і таким, що віддзеркалює цінності та етичні принципи соціальної роботи; б) узгодженим із глобальним визначенням та метою соціальної роботи; в) поважає права та інтереси людей, які беруть участь у всіх аспектах забезпечення освітньої програми та послуг (включаючи студентів, викладачів та користувачів послуг).

Очікується також, що там, де це можливо, школи мають прагнути формулювати широкі стратегії щодо забезпечення свого внеску в розвиток професії соціальної роботи та розширення можливостей громад, у яких школа має намір працювати (на місцевому, національному та міжнародному рівнях).

Згідно з оновленими глобальними стандартами школи повинні бути здатними продемонструвати, як вони відповідають певним вимогам, зокрема, щодо наявності: виразно окреслених специфічних цілей програми та очікуваних результатів вищої освіти; методів викладання, використовуваних освітньою програмою, які підтримують досягнення когнітивного та емоційного розвитку студентів із соціальної роботи; дисциплін освітньої програми відбивають основні знання, процеси, цінності та навички професії соціальної роботи, як застосовуються на практиці у різному контексті; студентів соціальної роботи, які досягають початкового рівня кваліфікації, використовують цінності, знання та навички соціальної роботи і здатні до саморефлексії щодо цього використання; дисциплін освітньої програми, які зважають на вплив культурних, політичних, економічних, комунікаційних, медичних, психосоціальних та екологічних глобальних чинників, які взаємодіють один з одним; відповідності вимогам національних та/або регіональних/міжнародних професійних цілей; спрямованості програми на місцеві, національні та/або регіональні/міжнародні потреби, а також пріоритети розвитку; відповідності освітньої підготовки початковому рівню втручань у соціальній роботі з окремими індивідами, сім'ями, групами та/або громадами тощо.

Для подальшого розширення своєї місії та цілей школи мають прагнути проходити: 1) зовнішнє експертне оцінювання своєї програми настільки, наскільки це обґрунтовано та фінансово можливо. Це може включати зовнішню колегіальну модерацію під час виконання завдань та/або проведення письмових іспитів, оцінки дисертацій, а також зовнішню експертну оцінку та оцінку навчальних програм; 2) самооцінку учасниками освітньої програми для визначення ступеня досягнення цілей програми та очікуваних результатів.

Що стосується освітніх програм, то школи повинні забезпечити, щоб студенти із соціальної роботи на момент отримання своєї першої кваліфікації мали достатній/необхідний доступ до базових навчальних

дисциплін, що організовані за такими широкими концептуальними компонентами, як:

- соціальна робота у контексті: ширші знання, необхідні для критичного розуміння політичних, соціально-правових, культурних та історичних чинників, що сформували соціальну роботу;

- соціальна робота на практиці: широкий набір навичок та знань, необхідних для розробки та забезпечення ефективних, етичних та компетентних втручань;

- практична підготовка.

Слід додати, що практичне навчання розглядається у глобальних стандартах як найважливіший компонент професійної освіти в галузі соціальної роботи. Таке навчання повинно бути добре інтегрованим у навчальний план, озброювати студентів знаннями, цінностями та навичками до етичної, компетентної та ефективної практики. Відтак школи повинні забезпечити:

- добре розроблений та всебічний навчальний посібник з практичної підготовки, який детально описує стандарти проходження практики, процедури, стандарти оцінювання (критерії оцінки) та очікування, має бути доступним для студентів, супервізорів практики від школи та керівників практики на місцях;

- виразну та прозору політику та процедури або настанови щодо вибору місць для проходження практики; відповідності студентів місцям практики; влаштування студентів; супервізії студентів; узгодження з освітньою програмою; підтримки студентів та керівників практики на місцях; моніторингу прогресу студентів та оцінювання їхньої практичної діяльності; оцінки діяльності бази практики для студентів;

- призначення супервізорів практики або інструкторів, які мають належну кваліфікацію та досвід, як це визначено статусом розвитку професії соціальної роботи в певній країні, та забезпечення настанов для супервізорів практики або інструкторів;

- забезпечення постійної підтримки, включаючи тренінг та навчання для супервізорів практики;

- забезпечення належними та відповідними ресурсами для задоволення потреб практичного компонента програми;

- наявність політики щодо включення маргіналізованого населення та розумне пристосування і адаптація для людей з інвалідністю та особливими потребами;

– забезпечення того, щоб практичний компонент надавав студентам постійний, своєчасний та розвивальний зворотний зв'язок.

Школи також мають прагнути: створити такі можливості, щоб практика займала принаймні 25% від всіх навчальних активностей (вираховується або в кредитах, або в днях, або в годинах); плекати цінні партнерські стосунки між закладом освіти та установою (де це можливо) і користувачами послуг у процесі прийняття рішень щодо практичного навчання та оцінки успішності студентів; якщо освітня програма має міжнародну практику, додаткові стандарти, настанови та підтримка повинні надаватися як студентам, які перебувають за кордоном, так і установам, що приймають студентів. Крім того, програма повинна мати механізми сприяння взаємності, спільного навчання через належний обмін знаннями.

Стандарти щодо людей виходять із того, що освітні програми із соціальної роботи утворюють динамічну інтелектуальну, соціальну та матеріальну спільноту. Ця спільнота повинна гуртувати разом студентів, викладачів, адміністративний персонал та користувачів послуг, котрі об'єднують свої зусилля задля розширення можливостей для навчання, професійного та особистого розвитку. Принагідно слід зауважити, що від освітніх програм очікується активне залучення користувачів послуг (клієнтів соціальної роботи, представників вразливих груп та громад). Задля цього школи повинні: включати права, погляди та інтереси користувачів послуг, а також ширших спільнот до розробки освітніх програм та їх реалізації; розробити активну, випереджальну стратегію щодо сприяння залученню користувачів послуг до всіх аспектів проектування, планування та реалізації освітніх програм; забезпечити обґрунтоване коригування програми задля сприяння участі користувачів послуг. Школи також мають прагнути створювати можливості для особистого та професійного розвитку користувачів послуг, які беруть участь в освітній програмі.

Стандарти щодо професії визначають, що школи соціальної роботи є членами світової професійної та наукової спільноти. Вони повинні бути спроможними робити свій внесок у розвиток наукової діяльності, практики та політики на національному та глобальному рівнях, а також отримувати користь від цього. Першорядного значення набуває формування, розширення та формалізація зв'язків з національними та міжнародними організаціями, які представляють професійну соціальну

роботу. Тому школи повинні забезпечити, щоб визначення соціальної роботи, використовуване в навчального процесу, було узгодженим із Глобальним визначенням соціальної роботи, ухваленим МАШСР та МФСП (проте зазначається, що воно може містити певні регіональні доповнення). Стандарти також спонукають освітні програми до підтримання тісних та офіційних стосунків з представниками та ключовими зацікавленими сторонами професії соціальної роботи, зокрема, з регуляторними органами, національними та регіональними асоціаціями практиків соціальної роботи та освітян.

З огляду на визнання того, що цінності, етика та принципи соціальної роботи є основними компонентами професії, школи повинні постійно забезпечувати дотримання Глобальної декларації етичних принципів соціальної роботи, ухваленої МФСП та МАШСР, а також національного та регіонального етичних кодексів. Від них очікується виразне формулювання цілей освітньої програми з огляду на цінності, принципи та етичну поведінку. Забезпечення того, щоб всі студенти соціальної роботи під час проходження практики і всі співробітники усвідомлювали професійні межі й те, що може являти собою непрофесійну поведінку з точки зору етичного кодексу; вжиття відповідних, обґрунтованих та пропорційних заходів стосовно студентів соціальної роботи та викладачів, які не дотримуються етичного кодексу, або через наявний регуляторний орган соціальної роботи, визначені процедури закладу освіти та/або за допомогою правових механізмів [3].

ОБГОВОРЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ.

Документ МФСП та МАШСР «Глобальні стандарти освіти та підготовки в галузі соціальної роботи» (2020 р.), як і попередній документ «Глобальні стандарти освіти та підготовки фахівців із соціальної роботи» (2004 р.), має рекомендаційний характер, а не характер беззастережних вимог. На ці рекомендації можуть орієнтуватися професійні організації різних країн при встановленні вимог до компетентностей, що мають міститися у професійних та освітніх стандартах, та під час організації освітніх програм. Документ також стане в пригоді тим регуляторним органам, які займаються акредитацією освітніх програм із соціальної роботи. Адже в ньому виразно описані норми щодо місії програми, її очікуваних результатів,

бажаних дисциплін, обсягу практики, викладацького складу та інші прикладні компоненти.

Нові стандарти розроблені з урахуванням теоретичних підходів, які є ціннісно детермінованими: глобалізації та глобального трансферу знань; теоріях соціального розвитку та розвивальних підходах; концепції прав людини та соціальної справедливості; концепції сталого розвитку та екологічної справедливості [1]. Оновлений документ більше за попередні глобальні стандарти зважає на сучасні реалії розмаїтості контекстів практики соціальної роботи та визнання мультикультуралізму, фрагментацію теорії, практики та освіти соціальної роботи. Проте все ще актуальними залишаються застереження багатьох науковців щодо застосування стандартів як засобу для імпорту панівних форм знань, цінностей та навичок, обов'язкових для виконання приписів [2; 6], як вияву професійного імперіалізму та постколоніальних підходів [7].

Аналіз чинних глобальних стандартів підготовки соціальних працівників засвідчує, що представники глобальних фахових асоціацій соціальних працівників орієнтовані на повсюдну інституціоналізацію Глобального визначення соціальної роботи (2014 р.) [5] та Глобальної декларації етичних принципів соціальної роботи (2018 р.) [1]. Через постійне наголошення у глобальних стандартах підготовки соціальних працівників на обов'язках освітніх програм дотримуватись певних спільних для всіх країн норм і раніше затверджених глобальних документів новий документ можна розглядати як інструмент здійснення міжнародної соціальної роботи (до таких інструментів, зокрема, відносять: ухвалення та використання міжнародних нормативно-правових актів і професійних стандартів; уніфікацію термінології соціальної роботи; розвиток академічної мобільності та проведення міжнародних досліджень тощо).

ВИСНОВКИ З ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Стандарти підготовки соціальних працівників, розроблені міжнародними професійними асоціаціями, можна вважати складовою зміцнення міжнародної соціальної роботи. Такі стандарти мають слугувати орієнтирами, певними ідеалами для формування ефективних національних моделей, які, з одного боку, використовують кращі світові

надбання, а, з іншого боку, спираються на ефективні місцеві практики.

Документ «Глобальні стандарти освіти та підготовки в галузі соціальної роботи», ухвалений у 2020 р. МФСП та МАШСР, репрезентує професійне випереджувальне бачення того, як має розвиватися практика соціальної роботи та освіта в цій сфері, яких компетентностей потребують соціальній працівники і що мають зробити освітні програми задля забезпечення належної кваліфікації своїх випускників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Семигіна, Т. (2020). Сучасна соціальна робота. Київ: АПСВТ.
- [2] Grey, M., Webb, S. (2008). The Myth of Global Social Work: Double Standards and the Local-Global Divide. *Journal of Progressive Human Services*, 19(1), 61-66.
- [3] IASSW, IFSW (2020). Global Standards for Social Work Education And Training. Retrieved from: <https://www.iassw-aiets.org/global-standards-for-social-work-education-and-training/>
- [4] IFSW (2004). Global Standards for the Education and Training of Social Work Professionals. Retrieved from: <http://www.socialserviceworkforce.org/resources/global-standards-education-and-training-social-work-professionals>
- [5] IFSW (2014). Global Definition of Social Work. Retrieved from: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>
- [6] Ornellas, A., Spolander, G., and Engelbrecht, L. K. (2018). The global social work definition: Ontology, implications and challenges. *Journal of Social Work* 18(2), 222–240
- [7] Tamburro, A. (2013). Including Decolonization in Social Work Education and Practice. *Journal of Indigenous Social Development*, 2(1), 1-16.
- [8] Tarrow, S. (2001). Transnational politics: Contention and Institutions in International Politics. *Annual Review of Political Science*, 4, 1-20.